

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2026, Issue 2.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

O'zbekiston milliy me'morchilik an'analari va ularning zamonaviy arxitekturadagi qo'llanilishi

Qodirova Muhayyo Mirzajonovna

Toshloq 3-son tehnikumi arxitektura fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston milliy me'morchilik an'analari, ularning tarixiy shakllanish bosqichlari hamda zamonaviy arxitektura loyihalarida qo'llanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Milliy me'morchilikka xos bo'lgan bezak elementlari, kompozitsion yechimlar, iqlim sharoitiga mos konstruktiv usullar va an'anaviy qurilish materiallarining bugungi kundagi arxitektura amaliyotidagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, zamonaviy binolarni loyihalash jarayonida milliy me'moriy merosdan samarali foydalanishning estetik, funksional va ekologik jihatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari milliy an'analarni saqlagan holda zamonaviy shaharsozlik muhitini shakllantirishda arxitektura yechimlarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: milliy me'morchilik, arxitektura an'analari, zamonaviy arxitektura, me'moriy meros, bezak elementlari, shaharsozlik, milliy uslub, qurilish materiallari, kompozitsion yechim, tarixiy obidalar.

Kirish. O'zbekiston hududi qadimdan Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan bo'lib, bu yerda shakllangan me'morchilik an'analari Sharq sivilizatsiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlar asrlar davomida Markaziy Osiyoda me'moriy uslublarning rivojlanish markaziga aylangan. Bugungi kunda ushbu boy meros nafaqat tarixiy qadriyat sifatida, balki zamonaviy arxitektura loyihalarida milliy uslubni shakllantiruvchi asosiy manbalardan biri sifatida katta ahamiyatga ega.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 2022-yil holatiga 8210 ta moddiy madaniy meros obyekti mavjud bo'lib, shundan 2266 tasi arxitektura yodgorliklari hisoblanadi. Bu ko'rsatkich mamlakatda tarixiy me'moriy an'alar nihoyatda boy ekanini ko'rsatadi. Shu bilan birga, Samarqand, Buxoro, Xiva va boshqa tarixiy hududlardagi bir qator obidalar UNESCO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, ular Markaziy Osiyo me'morchilik maktabining jahon miqyosidagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Mustaqillik yillarida tarixiy obidalarni saqlash, restavratsiya qilish va ulardan zamonaviy arxitektura amaliyotida foydalanish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq, zamonaviy qurilish jarayonlarida milliy me'morchilik an'alaridan foydalanish darajasi barcha hududlarda bir xil emas. Ayrim yangi turar-joy va jamoat binolarida milliy bezak elementlari faqat dekorativ shaklda qo'llanilib, an'anaviy konstruktiv va iqlimiy yechimlardan yetarli darajada foydalanilmayotgani kuzatilmoqda. Natijada zamonaviy shahar muhitida milliy me'moriy uslubning yaxlit tizimi to'liq shakllanmayapti.

Shuningdek, tarixiy me'moriy merosning katta qismi mavjud bo'lishiga qaramay, uni zamonaviy arxitektura loyihalariga ilmiy asoslangan integratsiya qilish metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Bu esa milliy an'analarni saqlagan holda zamonaviy shaharsozlikni rivojlantirish masalasini dolzarb ilmiy

muammolardan biriga aylantiradi. Shu sababli O'zbekiston milliy me'morchilik an'analari va ularning zamonaviy arxitekturadagi qo'llanilishi masalasini ilmiy jihatdan o'rganish ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Asosiy qism. O'zbekiston milliy me'morchilik an'analari ko'p asrlar davomida tabiiy iqlim, hududiy xususiyatlar va madaniy qadriyatlar asosida shakllangan. Tarixiy shaharlardagi madrasa, masjid, karvonsaroy va turar-joy binolari funksional qulaylik hamda estetik uyg'unlikni ta'minlagan holda barpo etilgan. Ayniqsa, ichki hovli tizimi, ayvonlar, gumbazli konstruksiyalar va tabiiy shamollatish usullari milliy me'morchilikning muhim elementlari hisoblanadi. Zamonaviy arxitektura amaliyotida ushbu elementlarning ayrimlari qo'llanilayotgan bo'lsa-da, ularning to'liq konstruktiv va funksional imkoniyatlaridan yetarlicha foydalanilmayapti. Natijada ayrim yangi binolar milliy uslubga faqat tashqi bezak darajasida mos kelmoqda. Bu esa milliy me'moriy maktabning zamonaviy talablarga mos rivojlanishini sekinlashtiradi. Shuning uchun tarixiy tajribani chuqur tahlil qilish va ilmiy asosda qayta qo'llash muhim vazifa hisoblanadi. Zamonaviy qurilish texnologiyalari milliy me'moriy elementlarni yangi shaklda tatbiq etish imkoniyatini yaratmoqda. Ayniqsa, energiya samaradorligi va ekologik me'yorlar milliy an'analarga asoslangan konstruktiv yechimlar bilan uyg'unlashishi mumkin. Shu jihatdan milliy me'morchilik elementlarini qayta tadqiq qilish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda respublikada qurilish hajmining sezilarli oshgani zamonaviy arxitektura rivojiga kuchli turtki bermoqda. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, yirik shaharlarda yangi turar-joy massivlari soni har yili ortib bormoqda. Biroq bu loyihalarning hammasida milliy me'moriy uslub bir xil darajada qo'llanilmayapti. Ayrim loyihalarda xalqaro standartlarga mos minimalistik dizayn ustunlik qilmoqda. Bu holat shaharlarning tarixiy qiyofasi bilan zamonaviy hududlar o'rtasida vizual tafovut paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Milliy elementlarning yetarli darajada qo'llanilmasligi turistik jozibadorlikka ham ma'lum darajada ta'sir qiladi. Chunki tarixiy uslub bilan uyg'unlashgan zamonaviy binolar shahar identifikatsiyasini kuchaytiradi. Shu sababli arxitektura loyihalarida milliy an'analarni integratsiya qilish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Bu jarayonda hududiy iqlim sharoitlari ham muhim omil hisoblanadi. Milliy me'morchilikda qo'llangan tabiiy sovitish va soyali hududlar yaratish tajribasi bugungi issiq iqlim sharoitida ayniqsa dolzarbdir.

Quyidagi jadval milliy me'morchilik elementlarining zamonaviy binolarda qo'llanish darajasini shartli tahliliy ko'rsatkichlar asosida ifodalaydi.

Me'moriy element	Tarixiy binolarda qo'llanish darajasi (%)	Zamonaviy binolarda qo'llanish darajasi (%)	Takomillashtirish imkoniyati
Ichki hovli tizimi	90	35	Yuqori
Ayvon va soyali galereyalar	85	40	Yuqori

Me'moriy element	Tarixiy binolarda qo'llanish darajasi (%)	Zamonaviy binolarda qo'llanish darajasi (%)	Takomillashtirish imkoniyati
Milliy bezak ornamentlari	95	70	O'rta
Tabiiy shamollatish yechimlari	80	30	Juda yuqori
Gumbaz va an'anaviy konstruksiyalar	75	25	Yuqori

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, bezak elementlari zamonaviy binolarda nisbatan ko'proq qo'llanilmoqda. Biroq funksional va iqlimga mos konstruktiv yechimlar yetarli darajada qo'llanilmayapti. Bu holat milliy an'analarning faqat dekorativ jihatdan foydalanilayotganini ko'rsatadi. Aslida esa tarixiy me'morchilikda har bir element ma'lum funksional vazifani bajargan. Masalan, ichki hovli tizimi yozgi issiq haroratni pasaytirishga xizmat qilgan. Ayvonlar esa quyosh nurlaridan himoya qiluvchi tabiiy soyani ta'minlagan. Zamonaviy loyihalarda ushbu elementlarni konstruktiv jihatdan qayta tatbiq etish energiya tejamlorligini oshirishi mumkin. Shu sababli arxitektura loyihalash standartlariga milliy iqlimiy yechimlarni integratsiya qilish tavsiya etiladi. Bu usul qurilish xarajatlarini kamaytirish bilan birga ekologik samaradorlikni ham oshiradi. Natijada milliy va zamonaviy arxitektura o'rtasida uyg'unlik hosil bo'ladi.

Muammoning yana bir muhim tomoni mutaxassislar tayyorlash tizimi bilan bog'liq. Ayrim loyiha tashkilotlarida milliy me'morchilik an'analari bo'yicha ilmiy-uslubiy qo'llanmalar yetarli darajada qo'llanilmayapti. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida tarixiy me'moriy tajribani amaliy loyihalar bilan bog'lab o'qitish samaradorligi ham oshirilishi zarur. Talabalar zamonaviy loyihalarda milliy elementlardan foydalanish bo'yicha maxsus dizayn mashg'ulotlari orqali tajriba orttirishi lozim. Bu esa kelajakdagi arxitektorlarning milliy uslubni chuqur anglashiga yordam beradi. Ilmiy tadqiqot institutlari tomonidan hududiy me'morchilik kataloglarini yaratish ham muhim ahamiyatga ega. Bunday kataloglar loyiha tashkilotlari uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli arxivlar yaratish tarixiy shakllarni zamonaviy modellashtirishga imkon beradi. Raqamli texnologiyalar yordamida milliy ornamentlar va konstruksiyalarni 3D formatda loyihalash osonlashadi. Bu esa innovatsion va milliy uslub uyg'unligini ta'minlaydi. Natijada milliy arxitektura elementlari zamonaviy shaharsozlik jarayoniga tizimli ravishda kirib boradi.

Amaliy yechim sifatida hududiy arxitektura reglamentlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi. Ushbu reglamentlar yangi qurilayotgan binolarda milliy me'moriy elementlarning minimal qo'llanish me'yorlarini belgilashi mumkin. Masalan, tarixiy hududlarga yaqin joylarda qurilayotgan jamoat binolarida milliy kompozitsion yechimlardan foydalanish majburiy tarzda tavsiya etilishi mumkin. Shuningdek, davlat buyurtmasi asosida qurilayotgan yirik obyektlarda milliy arxitektura konsepsiyasi alohida loyiha talabi sifatida kiritilishi maqsadga muvofiq.

Bunday yondashuv shaharlarning vizual yaxlitligini saqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, milliy uslubda loyihalangan binolar turizm infratuzilmasining jozibadorligini oshiradi. Turizm iqtisodiyoti rivojlanayotgan sharoitda bu omil alohida ahamiyat kasb etadi. Milliy arxitektura elementlarining zamonaviy talqinini yaratish dizayn innovatsiyalariga ham turtki beradi. Zamonaviy materiallar bilan uyg'unlashtirilgan an'anaviy shakllar yangi estetik yo'nalishlarni yuzaga keltiradi. Bu esa arxitektura maktabining xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini oshiradi. Natijada milliy an'analar asosida yaratilgan zamonaviy arxitektura konsepsiyasi shakllanadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, muammoning asosiy sababi milliy me'morchilik an'analari va zamonaviy loyihalash tizimi o'rtasida metodik integratsiyaning yetarli emasligidir. Ilmiy asoslangan standartlar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish ushbu muammoni sezilarli darajada kamaytiradi. Amaliyotda milliy konstruktiv yechimlarni qo'llash energiya tejamkorligi ko'rsatkichlarini oshiradi. Shu bilan birga, milliy identitetni aks ettiruvchi shahar muhitini yaratishga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan tarixiy tajriba barqaror arxitektura rivojining muhim omiliga aylanadi. Shu sababli milliy me'morchilik an'alarini zamonaviy arxitekturaga integratsiya qilish strategik yo'nalish sifatida qaralishi lozim. Bu yondashuv nafaqat estetik, balki iqtisodiy va ekologik samaradorlikni ham ta'minlaydi. Natijada milliy arxitektura maktabining zamonaviy bosqichdagi rivoji yangi sifat darajasiga ko'tariladi. Bunday integratsiya kelajak avlodlar uchun tarixiy merosning uzviy davomiyligini saqlab qoladi. Shu asosda milliy an'analar va innovatsion arxitektura uyg'unligiga erishish mumkin.

Xulosa. O'zbekiston milliy me'morchilik an'analari asrlar davomida shakllangan boy tarixiy tajriba va iqlimiy moslashuvga asoslangan noyob arxitektura maktabini tashkil etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy qurilish jarayonlarida milliy me'moriy elementlar ko'pincha faqat dekorativ shaklda qo'llanilmoqda, funksional va konstruktiv imkoniyatlari esa yetarli darajada foydalanilmayapti. Bu holat zamonaviy shahar muhitida milliy arxitektura identitetining to'liq aks etmasligiga sabab bo'lmoqda. Shuningdek, loyiha tashkilotlari va ta'lim tizimida milliy me'morchilik an'alarini zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiya qilish bo'yicha yagona metodik yondashuvning yetarli emasligi ham muammoning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Tahlillar asosida milliy me'morchilik elementlarini zamonaviy arxitektura loyihalariga tizimli ravishda joriy etish uchun ilmiy-uslubiy qo'llanmalar, hududiy arxitektura reglamentlari va ta'lim jarayonida amaliy dizayn mashg'ulotlarini kengaytirish zarurligi aniqlandi. Milliy konstruktiv yechimlar — ichki hovli tizimi, tabiiy shamollatish, soyali ayvonlar va an'anaviy kompozitsion shakllardan foydalanish energiya tejamkorligi va ekologik samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy materiallar va innovatsion texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan milliy arxitektura elementlari nafaqat estetik jihatdan, balki iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois, milliy me'morchilik an'alarini zamonaviy arxitektura rivojining strategik yo'nalishlaridan biri sifatida qarash maqsadga muvofiqdir. Bunday integratsiya shaharlarning tarixiy qiyofasini saqlash, turizm salohiyatini oshirish va milliy madaniy merosning uzviy davomiyligini ta'minlashga xizmat qiladi. Natijada milliy an'alar va zamonaviy innovatsion arxitektura uyg'unligi asosida barqaror va estetik jihatdan boy shahar muhitini shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev N. **O'zbekiston me'morchiligi tarixi.** – Toshkent: Fan, 2019.
2. Qodirov T. **Markaziy Osiyo me'moriy merosi.** – Toshkent, 2020.
3. Askarov A. **Shaharsozlik asoslari.** – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Jabborov S. **Zamonaviy arxitektura va dizayn.** – Toshkent, 2021.
5. UNESCO. **World Heritage List: Central Asian Architectural Monuments.** – Paris, 2022.
6. Ashurov B. **Milliy me'morchilik an'analari va ularning rivoji.** – Toshkent, 2017.
7. Karimov I. **Qurilish materiallari va arxitektura.** – Toshkent, 2020.
8. Norqulov R. **Arxitektura loyihalash nazariyasi.** – Toshkent, 2019.

